

Ungváry Rudolf

Fair play

SZEGÉNY, SZEGÉNY [ENGEDELMES] JOSEF K.

Az ágyak szélén vagy tíz ember ült, és szópókert játszott. A barometrikus maximum Kelet-Európából nyugat felé mozdult el, magas légnyomású légtömegek úsztak az Atlanti-óceán felé, és semmi hajlandóságot nem mutatattak, hogy északi irányban kitérjenek. Minden megfelelt az előrejelzéseknek. Egyszóval, ami a tényállást alkalmasan kifejezi, 1957 későtavaszat írták. Ne tulajdonítsunk fontosságot a hely nevének, volt belőlük több is. Egész Magyarország fölött felhőtlen az ég – de már nem történhetett semmi.

Késő délután volt. A törzsőrmester ilyenkor lepihent a földszinti ügyeletes szobában; mielőtt ledőlt volna, rendszerint bekapcsolta a rádiót. Többnyire a két közbüntényes főlvigyzó is vele tartott. Az egykori kaszárnyaépület emeleiteit egy-egy összefüggő teremmé alakították, és lépcsőházi előterüket rácsos ajtók zárták. Oda nyílt a két WC-fülke, ahol vízcsap is volt. Az emeletes ágyak között csak keskeny folyosókat hagytak, két szembejövő alig tudta magát egymás mellett átpréselni.

A második emeletre, az értelmiségiek közé már csak kevés szüremlett föl a zenéből. A legjobban még azok hallhatták, akik a lépcsőházi bejárat előterében lézengtek, közvetlenül a rács előtt. Valami délszláv népdalt játszottak. Novi Sad – mondta egy távoli hang valahonnan az emeletes ágyakról. Kovács volt, a repülőtéri légiirányító. A hangjukról megismerte az adókat, és a bécsi rádió helyett is Radio Wient mondott. – Újvidék! – helyesbített U. Rudolf, mereven arrafelé se nézve, ahol a rádiós ült. Nem bírta ezt. Tudta – anyja svájci volt –, hogy egy svájci német soha se mondaná franciául, hogy Genève, hanem Genf, egy francia svájci pedig, hogy Basel, hanem Bâle. Majd kiment a lépcsőházi előtérbe várni, hogy megüresedjék a vécé.

A vonatott balkáni dallammal együtt fölhallatszott az első emeleten őrzött munkás származásúak neszezése. A földszinten a paraszt származásúakat tartották, róluk már csak a kondérosok hoztak néha hírt, és a másfajta szag. Miközben a pincében levő konyhából fölhurcolták a tele üstököt, az emeleti fordulóknak megállhattak pihenni. Ilyenkor néhány szót válthattak a rácsok előtt álló emberekkel, úgyhogy egy épületen belül minden nap megtudhatták, hányan szabadultak – akkor még nagyon ritkán, főleg a földszintiek közül –, hányan érkeztek, és kiket vittek el újabb kihallgatásokra. A legveszélyesebb azoknak volt, akiknek alulról kellett a százliteres tűzforró levessel teli kondért tartani. U. Rudolf még ezen az áron is vállalta. A kondér alja a kondérosoknak járt.

U. Rudolf minden délelőtt és délután, mikor a legkisebb volt a forgalom, negyedórákat töltött a vécén, és kilesett az ablakon. Óvatosságból kigombolva tartotta a nadrágját, arra az esetre, ha a szobagazda rányit. A kőfallal körülvelt kaszárnyaterületnek látszó internálótábor három emeletes épületből és néhány melléképületből állt. Csak az egyes szintek végén lévő vécéfülke magasan fekvő, apró ablakából

lehetett észak-nyugat felé kilátni a környékre, ha az ember a belső párkányukra föl húzódkodott és megtartotta magát. Sokáig ezt nem lehetett bírni. Gyümölcsfák, konyhakertek, közöttük sátortetős házak a lemenő nap fényében. A tetőkön galambok. A szürkék balkáni gerlek, az elmúlt évtizedben kezdtek északra húzódni, valószínűleg azért, mert az időjárás enyhébbre fordult. A feketék magyar galambok. Valamivel kövérebbek. Ūrülékük megfehéřítette a padlásablakok környékét. Az udvarokon néha átment egy asszony, vödörrel vagy ruhákkal, teregetni a fák közé kifeszített kötelekre, vagy megetette a tyúkokat. A városból már csak a lilás-szürkés füstköd látszott, benne néhány gyárkémény szálkás vonalkája. Évek múlva U. Rudolf megint a szakmájában helyezkedhetett el, és évekig gyártástechnológusként dolgozott, majd 1974-ben átnyergelt az informatikára, mert nyilvánvaló volt, hogy ebben van a jövő. A mővelettervezők termében a széles üvegablakok mögöl az egyik oldalon ugyanilyen városszéli, sátortetős házakra nyílt kilátás, és az udvarokon asszonyok jártak keresztül, akikkel soha se lehetett megismerkedni.

A tábor többi épületében a termék ablakait háromnegyed részt befalazták. Ha alulról észrevették valakinek a fejét, amint valamelyik felső ágyról nyújtózkodva kinézett, a szobagazdát vonták felelősségre. Senki sem akart vele ujjat húzni. A véccéablakot azonban nem ellenőrizhette kívőlől senki, kicsik voltak, az épületek vége közel esett a kőfalhoz, az őrszemélyzet nem láthatott rájuk.

Később raktáraknak használták az épületeket, mára pedig üresen állnak. Közben minden, ami korábban létezett, mintha nem is lett volna. Hogy volt néhány nap, amelyben többnek érezték magukat, mint amik voltak, mert úgy érezték, szabadok lettek. Az emléke nyomasztó teher lett. Az épületek sötétjében semmi sem moccan, elszaporodnak a svábbogarak, legfeljebb az ajtókeretekre és a meszelt falakra karcolt elmosódó nevek és dátumok emlékeztetnek az egykori lakókra a különböző korszakokból. A legrégibb felírások már nem látszanak, elrejtik őket a háború utáni festés, mikor a negyvenes évek végén felújították az újrahatszanosított épületeket. Ott, ahol időközben a falak oldaláról a vékony réteg véletlenül lemállott, látható egy-egy bekarcolt betűsor nyoma az 1943–44-ből származó dátumokkal. Erre a sorsra jutottak a háborút közvetlenül követő évek nevei is. Az ötvenes évek elejének fölírásai már felül vannak, és az utolsó lakók, a forradalmat követő megtorlás idején most néha azzal szórakoztak, hogy silabizálták a neveket, melléjük jegyezve a magukét is. A lerakódó por lassan már őket is elsőtétíti. Csak az árnyaik népesítik be az elvont tériidőt és a tehetetlen képzeletet. A később majd – talán csak átmenetileg – szerepüket veszttő, figyelő tornyokkal megszakított falak mentén olykor éjjeliőr sétál végig ráérősen, botjával piszkálva a málladozó, felújításra szoruló téglafalat.

Az őrizeteket délután kinozta a leginkább az unalom. Már ismerték egymást, a letartóztatást követő első rettenethullámnak is vége volt, kihallgatásokra is csak elvéttve került sor. Azokat internálták, akiket nem volt mivel bíróság elé állítani. Meg azokat, akikről sejtették ugyan, hogy valamit csináltak, de nem volt hozzá se vallomás, se bizonyíték. Ūket itt jegelték, és ha idővel nyomra akadtak, akkor eltűntek a táborból. És voltak olyanok is, akiket pusztán a származásuk, osztályidegen voltak miatt vágta ide, mintegy figyelmeztetésül, hogy mindenki értsen a szóból.

Az emberek leginkább az olvasnivalónak és a helynek voltak szűkében. Egy ágyra két ember jutott, ha valaki éjjel fordulni akart, a szorosan egymás mellett álló ágyakon

négy-öt alvót kellett fölébresztenie hozzá. Mondták, hogy lent a földszinten, a parasztoknál még ennél is rosszabb a helyzet. U. Rudolf megkapta egy orvostanhallgatótól a *Konzerváló fogászat* című egyetemi tankönyvet, mert neki engedélyeztek egy kötetet, arra hivatkozva, hogy így bárkit kezelni tud az örök közül, ha sürgős beavatkozás szükséges. U. Rudolf azóta se felejtette el a szakkifejezéseket – periodontitis, Donaldson-tű –, noha sok mára teljesen elavult, csak a fogorvosai ámulnak el az egykori fogászati eszközök nevén, mert azért még értették, miről van szó. Majd ez a tudás is elenyészik.

Azon a helyen, ahol szópókereztek, nagyobb volt a tér két ágy között, az ablak miatt. A legtöbben az első ágyak szélén ültek, néhányan a falak tövében guggoltak, az ablak alatt, a nézők pedig – bár ez tilos volt – a felső ágyakon helyezkedtek el, de általában csak akkor kezdtek el figyelni, ha a játékosok ingerültek lettek.

Kint tavaszodott már, a szél becsapta a farkaskutyák szaggatott ugatását. Egész messziről, félóránként néha a helyi érdekű vasút fütyült a sorompó előtt.

A teremben alig mozdult valaki. A pókerezők hangját elnyelték az ágy sorok. Néhányan varrogattak, a véce előtt hosszú sor állt; a várakozók – akárcsak U. Rudolf – elsősorban arra számítottak, hogy vizelés közben kinézhetnek az ablakon.

Ha ma nézne ki valamelyikük, nem ismerne rá az emlékei között egyre halványabban őrzött képre. A gyümölcsfák között meghúzódó házak egy részét lebontották, helyükön a Karosszéria Gyár szerelőcsarnoka emelkedik, ahol néhány év múlva óránként gördül majd le egy nyugati márkás autó a futószalagról. A fűvet teherautók és dömperek taposták szét, a gyümölcsösök nagy része is megsemmisült már, helyükön szeméthalmok és gaz nő.

A pókerezők többsége belefeledkezett a játékba; a legkisebb baklövésre is ügyeltek. Néhányukat viszont inkább a játék eleganciája érdekelt, s gúnyosan figyelmeztették, ha valaki túlságosan fölízgatta magát. A két felfogás képviselői általában külön-külön játszottak, s csak nagy ritkán keveredtek össze. Az egyikből ezúttal U. Rudolf hiányzott, aki hosszabban akart nézelődni a tavaszi tájban, meg a gyomor-fekélyes színész, aki előző nap rosszul lett a káposztás kockától, az utóbbiak közül pedig néhányan átmentek a terem másik végébe, hogy meghallgassák galánthai Lelovich Györgyöt, aki a Harris-ölyvek és a kerecsensólymok idomításáról mesélt.

Mihalik Ferenc adjunktus éveivel később, egy szakszervezeti üdülés alkalmával, amikor a három napos eső mindenkit bezavart a szobákba, és egy rövidzárlat következtében időlegesen a tévét se nézhették, hirtelen megjegyezte: – Jelzem, szópókert is játszhatnánk. – Utóregzés volt, talán maga se tudta. Ez akkoriban történt, mikor még nem kapott útlevelet, hogy szabadságát külföldön tölthesse el.

Éppen az F betű volt a soron. Valaki [azóta üzemi baleset áldozata lett egy külkereskedelmi vállalat irodaházában, a páternosztér – körfogó üzemű felvonó – előtt megcsúszott, és olyan szerencsétlenül esett a tarkójára, hogy a légzőközpontja megbénult; a vállalat a saját halottjának tekintette] a szomszédja felé fordította a fejét: – F és E.

- Te jössz, András.
- Egy pillanatra... – szólt közbe Mihalik.
- Felhívom a figyelmet, hogy a Ferenc nem érvényes.
- I – mondta a fényképész halkán, és Mihalikhoz fordult.
- Te következel, kérlek.

A fényképész azon kevesekhez tartozott, akik lezáratlan üggyel érkeztek a táborba; néha átvitték valamelyik szomszédos épületbe, ahonnan órák múlva tért csak vissza. Mindig sápadtabb volt, a többiek már túlestek ezen, s elsősorban a szabadságvesztés nyomasztotta őket. Később még előfordult, hogy valakit újra kiemeltek; ezek arca elszürkült, kapkodva csomagoltak, s többnyire nem tértek vissza, akárcsak néhány hét múlva a fényképész. Ügyüket rögtönítélő bíróság elé utalták.

– F, E, I – mondta Mihalik, és tenyerét a tarkójára téve gondolkodott, a levegőbe bámult. Fei... – mondta, rápillantva a tanárra.

– Nem ér. Már megmondtuk, hogy nem lehet összefüggően kimondani – szólt közbe a kövérkés férfi, aki az E betűt mondta.

– D – bökte ki a levegőt Mihalik, ügyet sem vetve a közbeszólóra.

Mindenki a következőt figyelte, aki összeráncolt homlokkal vizsgálta a tenyerét, tanáros komolysággal készülve a válasza. Senki a jelenlevők közül nem tudta meg később, hogy a tanár a mátrixszámítás területén tett elméleti felismeréseit UNESCO-ösztöndíjat kapott, és két egyetem, egy kül- és egy belföldi, díszdoktora lett. Addigra már mindenki elfelejtette a nevét, ahogy ő sem emlékezett már senki nevére, mikor első kitüntetésait átvette. Mintha lenyomtak volna egy láthatatlan Ctrl+Alt+Del billentyűkombinációt a tudatuk mélyén, hogy könnyebb legyen nekik az élet. Legfeljebb néhány elmosódó arcvonás s hozzáfűződő foglalkozás jutott az eszükbe másfél évtized múltán. Mihalik és Darin azonban nem felejtették el egymást. Mindketten gépészmérnökök voltak, ugyanazon az egyetemen tanítottak, ahová U. Rudolf is járt, s Darin később, a debreceni golyócsapágygyár főmérnökeként gyakran találkozott külföldi szakemberekkel, akik üzleti úton az országban jártak. Ezeket az ipari bemutatókat Mihalik hivatalból meglátogatta, s ilyenkor Darinnal egymás kezére játszottak: Darin a külföldiek előtt ipari kapcsolataira hivatkozott, s példának Mihalikot hozta föl, mint jelentős vevőt, Mihalik pedig Darintól megtudta, milyen konkurenciától tartanak a legjobban a látogatók, és azzal ijesztgette őket, hogy a tárgyalások már a befejezéshez közelednek, de esetleg van mód, hogy fölfüggeszék azokat. Darin zsebre vágta a borraalót, Mihalik pedig úgy tett, mintha nyugat-európai turistaújtjai hivatalos kiküldetések lennének, és az ilyenkor szokásos vendéglátással és ajándékokkal többnyire fedezni tudta a költségeit. Darin és Mihalik emlékeinek tartóssága csak kivétel volt, és látszólagos; azt az időszakot, amelyet együtt töltöttek a forradalom idején az egyetemen, majd a táborban, valójában igyekeztek elfelejteni, nemcsak azért, mert nyomasztó volt, mint valami akarattuk ellenére rájuk rakott teher, hanem mert nem is tudtak vele mit kezdeni. Ok és okozat zavaros masszává keveredett össze az emlékeikben, mint főzelékes fazék alján az odaégett rántás, és az elemzéstől nem vártak semmi hasznot.

Orbán Bódog kivétel volt, őrá is sokan emlékeztek még, mivel ő volt az egyetlen báró a táborban, és eleven báróval ritkán találkozik az ember, még ha paszománykésztő kisiparos is az illető. Ráadásul mindenkiel nagyon barátságos, és látszott rajta, hogy föl se veszi ezt az egészet. A felesége álomszép nő volt. Amikor U. Rudolf később kiszabadult, de Bódog még nem, nyomban értesítette a feleségét, aki eljött hozzá, hogy végre valami közelebbit és őszintét megtudjon a férjéről. Később, már az internet idején, U. Rudolf rákeresett a lengyelfalvi báró Orbán családra, de Bódognak nem akadt nyomára.

A kövérkés férfi a fejét ingatta, és látszott, hogy nagyon mondani akar valamit. A terem közepén végighaladó közlekedő úton levertek a vécéről jövet egy csajkát. U. Rudolf volt, némileg megkönnyebbülve, mert a nézelődés végén berogygiant térdel kielégült (a szűk fekvőhelyen erre csak nagyon óvatosan nyilott alkalom). Újabban kapott rá megint, talán a nyitott nadrágja csábította el.

– Csend – szólt rá elnyújtott hangon egy hetven felé járó öregember, aki a harisnyáját stoppolva vett részt a játékban.

Ő már az ötvenes évek elején is itt volt néhány évre, akkor a szomszéd épület második emeletén. – Nem voltunk ilyen szűken – mondta. Másfél évtized múlva, nyolcvanöt éves korában a szociális otthont újságíró kereste föl, és riporterkészülékével megállt az ő ágya előtt is. – Egyre szűkebben vagyunk – mondta elutasítóan a mennyezetet nézve.

A tanár fölrezzent, levette a szemüvegét, és az üveget törölgette. – Na? – szóltak néhányan, mire elégedetlenül az I betűt mondta. A következő A-val folytatta, a rákövetkező S-sel, Darin került sorra; az egyetemi tanársegéd az ajkát harapdálta, sehogy se vergődött zöldágra. – Ilyen nincs. Én nem is hallottam ilyen névről. – Arcán halvány pír. A kövérkés, aki elsőnek szabadult később, száját biggyesztette: – Az még nem zárja ki, hogy létezik.

Darin a kiesés szélén állt, ez fölháborította. Egy ideig még tépelődött, majd sértetten visszakérdezett: – Na, mi az?

A harisnyás öreg, aki az S-et mondta, nyugodtan válaszolt: – Feidiasz. – Egyszerre hárman is emelték a kezüket.

Darin hevesen mutogatott: – Ilyen nincs. Á, ilyen nem létezik.

– Hogyhogy nincs? Ezt a nevet minden művelt ember ismeri – emelte meg a hangját a kövérkés, és erőltetetten nevetett. Mihalik Ferenc közbeavatkozott: – Van, uraim, csak hogy nem F-fel, hanem Ph-val írják. – Igen, igen, ez nem jó – helyeselt Darin –, két rosszpont a Sanyi bácsinak.

Mihalik – azzal a pillantással, melyet vizsgáztatáskor előszeretettel alkalmazott a hallgatóival szemben, és U. Rudolf is megtapasztalhatta – odaszólt: – Miért, ön szerint itt mi nem jó, a név vagy az írásmód?

Darin úgy tett, mint aki nem hallotta a kérdést, de mindenki várakozóan elhallgatott.

– Öregem – mondta egyszer a sógorának, mikor szabadulása után átmenetileg szabadfoglalkozású műszaki fordító volt –, ha rájönnek arra, hogy okos vagy, kitörrik a nyakad. Nincs az a pénz, amiért én visszamennék egy vállalatához. Sógora árnyaltabban látta a kérdést: – Az attól függ – mondta.

Most nem kerülhette meg a választ, odavetette: – Persze, hogy az írásmód.

– Maga szerint tehát ki volt Pheidiasz? – szúrta a szemével Mihalik. – Nem Feidiasz, Fidiász – tiltakozott a kövérkés. – Mi köze hozzá, hogy én kinek tartom – vágott vissza Darin.

U. Rudolf egészen addig unottan nézett keresztül a falon, maga elé képzelte mintegy madártávlatból az internálótábor képét, a magas, toronyszerű központi épületszárnyat és a három téglalap alakú, háromemeletes épületet, a szabályos, kőfallal körülvett udvarral, ahol reggelente hosszú sorban, a közbüntényes fölvigyázók felügyelete alatt végzik az egészségügyi futást. Évekkel később, már a középpártállam idején, amikor néhány külföldi rokonát kalauzolta országjáró útjukon, újra elhaladt az

egykori tábor mellett, a helyi érdekű vasút túloldalán vezető országúton; de hiába figyelt az autó ablakán keresztül, nem találta meg tekintetével az épületeket. A fák is megnőttek azóta, s nem tudta, hogy az időközben felépült szerelőcsarnok teljesen megváltoztatta a környezetet.

– Liegt das auch schon im Einzugsgebiet der Stadt? – kérdezték tőle, az országút mellett sorjázó új épületeket és üzemeket látva. – Ja, auch die Grundstückpreise sind erheblich gestiegen – válaszolta gyakorlottan U. Rudolf. – Auch bei uns ist das der Fall! –, bólogattak a rokonok, és az ülésen hátradőlve nézték az elsuhanó sáttortetős házakat, a földszintes műhelyeket és a ritka benzinkutakat. – Unweit von hier war ich interniert – közölte U. Rudolf. – Oh! – élénkültek föl a rokonok, és egy pillanatra megpróbálták nagyobb érdeklődéssel nézni a sivár tájat.

A fényképész felemelte a tenyerét: – De uraim, fair play.

Nem megy vére...

– Várjunk csak, ez egész érdekes lesz – mondta Mihalik. – Maga szerint tehát mégis kicsoda ez a Pheidias?

Darin feje megremegett: – Híres görög ember.

Többen nevettek. – Akkor tehát nem tudja, magának jár a rosszpont – kiabálta diadalmasan a kövérkés.

Most már az öregúr is csillapított: – Gyerekek, megmondták, hogy fair play...

– Akkor is rossz, nem így írják. Maga meg mit szőriz – mondta Mihaliknak.

– Szóval nem tud vesztetni, ez az igazság.

– Igazság? Jó vicc... Inkább szálljon le rólam.

– Gyerekek, gyerekek, hát fair play. Egymás között vagyunk.

U. Rudolf már régóta teljesen felriadt, az ágy végébe ment, és figyelni kezdte a játékot. Fiatalabbnak látszott koránál, pedig már 19 éves lett. Mindenki öregebb volt nála. Kirekesztettnek érezte magát, holott szokása szerint igyekezett. Később, esztergályosként a gépgyárban sem szabadult meg ettől az érzéstől. Néha, a gyár ablakán kinézve, inkább a szomszéd bérház udvarán feltűnő asszonyokat képzelte maga elé különféle testtartásokban.

Most Mihalik is megelégelte: – Fair play, jelzem, hogy fair play, uraim...

U. Rudolf már egy ideje bizonytalan ingerültséget érzett. Valami vaskövetkezettséggel irányítani kezdte a magatartását. Az okok tökéletlenül megfogalmazható láncolata. Azt hitte, ő van fölényben. Sejtette, hogy Mihalik se tudta igazán, mit is jelent, hiszen egy szót se tudott az ógörög történelemről és művészetről. Utánozni kezdte hangosan: – Fér plé, fér plé...

Mihalik gépészmérnök, később a Hungária Azbeszt és Műanyag fejlesztési osztályvezetője, hátra se fordult: – Igenis, fair play alapon játszunk, és ha valakinek ez nem tetszik...

U. Rudolf előrehajolt: – Ugyan, mit vacakol azzal a fér plével. Ne játsszák már meg magukat.

A felső ágyakról érdeklődve nyújtogatták a nyakukat. A kövérkés mérgesen odaszólt: – Neked, fiam, egy kissé moderálnod kellene magad. – Mihalik lassan hátrafordult, hogy szemügyre vegye végre U. Rudolfot.

---

1 Ez is még a város vonzáskörébe tartozik? – Igen, a telekárak is nagyon megnőttek. – Nálunk is ez a helyzet. – Nem messze voltam internálva.

– Csak azt nem értem, mit játsszák meg magukat? Mire várnak?

– Hogyhogy mire? – meredt rá Mihalik.

– Hát üssék már végre egymást...

– Magát rögtön szájon vágatom, ha csak ez hiányzik.

A fényképész a felső ágyról lenyúlt, és U. Rudolf vállára tette a kezét: – Ugyan, Rudolf, differenciálhatnál egy kicsit. – Halkan beszélt, legfeljebb a közelében állók hallhatták.

– Menjél innen, fiam – szólt dühösen a kövérkés. – Eredj a fenébe – mondta Darin tanársegéd, aki ugyancsak tanította az egyetemen.

– Nem is a magam jószántából jöttem ide – felelte U. Rudolf – ezt a sok hülyeséget hallgatni. – Mihalik arca vöröslött, szemét összehúzta. Többen békítőleg közbeszóltak, a kövérkés meg az öregúr elítélően néztek.

Mihalik U. Rudolf elé lépett: – Magát senki sem hívta ide; a véleményére sem vagyunk kíváncsiak.

– Akkor is röhej – vágta zsebre a kezét U. Rudolf; és átélte, amint alul fog maradni.

Az ágyak között mozgolódás. – Na, én megyek – mondta Orbán Bódog, de előtte még alig észrevehetően, mintegy sajnálkozva rápillantott U. Rudolfra, és átpréselte magát két másik ágy közé, ahol a helye volt. Lelovich, aki már befejezte az előadást, és átjött a terem másik végéből, évekkal később, mint az ohati gazdaság solymásza, azt mondta Mészöly Miklós írónak: – Ne hagyjon a madárnak egy perc időt; a szíjhosszúság döntő fontosságú, hogy érezzék: függenek magától. És etesd őket együtt, ugyanazon a dögön. Akkor nem kell az injekciós tű és a preparátor. És persze a tisztaság. Mert az se mindegy...

– Majd meglátjuk, ki nevet itt... – markolta meg U. Rudolf ingét Mihalik.

U. Rudolf szabadulni akart, kezét nekifeszítette Mihalik hasának. Tíz év múlva azt írta az egyik barátjának Párizsba: „Eszedbe ne jusson a honvágy, soha se bocsádot meg magadnak, ha visszatelepülnél.” – Hiába rángatódzott, Mihalik erősen tartotta, sőt a másik kezével is megragadta. Néhányan közbeléptek, lökdösődés támadt.

A terem bejárata felől sietős dobbanás, láthatatlan hullám futott végig az embereken.

– Figyelem! – Ahogy ezt valaki teljes üvöltő erejét bevetve elordította, úgy hangzott, hogy „fügyelem”. Az „ü” félu-ton volt az ü és az i között, nagyjából a román mély ü-nek felelt meg [akárcsak az orosz ы], mikor élvezettel, mély torokhangon kimondják a havasi juhtúrójuk nevét: brânză.

Az üvöltésre csend támadt, majd felharsant az ismert folytatás: – Vügyázz!

Az őrizeteské összerántották magukat, Mihalik végigsimitotta a haját, U. Rudolf eltűnt az ágyak között, valahova hátra, a fényképész sápadtan nézett a bejárat felé, az előtte állók feje fölött. U. Rudolf tudta, hogy ő kezdte feldolgozni és lefényképezni a rendőrkapitányság épületéből az operatív belső felderítő osztály egyetemre hozott iratanyagát a besúgók kartonjaival, és rettegett, hogy erre rájönnek. U. Rudolfnak is volt oka félni, mert a fényképész megengedte neki, hogy végignézzék a kartonokat, melyek tartalma akkor maga volt a borzalom mindannyiuknak. Világossá vált, hogy bárki besúgó lehet, akár a saját anyjuk, apjuk. Tisztában voltak vele, miután minden véget ért a hajnali tűzharc után, hogy ennél a tudásnál már csak az akasztásokon való részvétel lehet a súlyosabb államellenes bűncselekmény.

A szobagazda, aki az előbb ordított, jelentett az ellenőrző útját végző őrmesternek. Hallatszott, amint csattanva verődik össze a bokája. A katonaságtól vitték el a főhadnagyot. A szabadulás után benzinkútkezelő lett, aztán taxisofőr, majd néhány évre a váci fegyház lakója. Az előzményekről az *Esti Hírlap* 1972. május 25-ei száma számolt be az utolsó oldalon: „Benzinjegyekkel üzérkedtek. Büntetett előéletű ellenforradalmár taxisofőr a vádlottak padján.”

– Őrmester úrnak tisztelettel jelentem, szobalétszám 256, minden rendben. – Már a legelején megparancsolták, hogy őrizeteseznek az elvtárs szót szigorúan tilos használniuk. Méltatlanok lettünk rá.

A rendőr kényelmes, kimért léptekkel kezdte meg körútját az ágyak között. Néhány helyen megállt, gumibotjával megpiszkálta a takarót és továbblépett. Mihalik előtt megállt, és rábámult a vörös arcra: – Napkúrázott maga, hogy ilyen vörös, bassza meg?

– Tisztelettel jelentem, nem napkúráztam – húzta ki magát Mihalik.

– Hát ne is – mondta a felügyelő.

Darin megkönnyebbülten hátradólt és meglökte az ágyat.

– Ne mozogj – szólt hátra se nézve a rendőr. A szobagazda dühösen szorította össze az ajkát, miközben Darinra pillantott.

Az őrmester már a végénél tartott. Semmiképpen se mulasztotta el, hogy vigyázzállásban kaphassa el azokat, akiket sürgős dolguk közepette ért. Parancs volt rá, hogy a vezényszó elhangzása után senki sem mozdulhat. Mivel az emeletnyi ember számára két vécé elégtelen volt, gyakorlatilag soha se lehetett üres. Ha a végén ilyenkor mégse találtak senkit, úgy vették, mintha a vezényszó után öltöztek volna föl és mentek volna ki a fülkéből. Ezért a vécé melletti két ágy lakójának kiadta a szobagazda az utasítást, hogy ha ellenőrzéskor délután a vécé véletlenül mégis üres, egyikük surranjon be és vetközzék le. Erre azonban ritkán volt szükség, a forgalom mindig nagy volt.

A veszekedők csak a szobagazdát láthatták, aki az őrmester kedélyállapotának megfelelően vigyorgott. Aztán visszhangosan csattogtak a lépések a lépcsőházban, s elmenőben még vacsoráért szólították a kondérosokat. Azzal bevágódott a rácsos ajtó, zár csattant, csend lett. Mindenki föllélegzett, és zajos mozgólódás kezdődött. A terem közepén a kondérosok szólígtatták egymást, mire U. Rudolf odament. A fogorvos az ágyához lépett, megigazította a takarót, leült, a padlóra meredt. Darin a csomagjába nyúlt, előbb azonban körülnézett, hogy nem látják-e, és a szájába dugott egy süteményt.

Kezdődött a szokott nyüzsgés, a kialakult tevékenységek egymásutánja, a mindennapok részlete, melyet később elfelejtett már mindenki. A vacsorához készülődés, a csajkák és kanalak csengése, a sorbaállítás a terem közepén a kondér előtt, a tolokodás, az ételosztás körüli apró előnyök, a vacsora az ágyon ülve vagy a falak tövében guggolva, az edénymosás, a lefekvés előtti sürgés a halvány, huszonöt wattos égők megvilágította teremben, a rövid szavak, a lefekvés előtti sorakozó, a létszámolvasás, a kialvó lámpák a mennyezeten, néhol még suttagó beszéd is, az ablakokat időnként megvilágító éles reflektorfény, a helyi érdekű sípolása az éjszakában, az egymás mellett elnyúlt emberi testek zihálása, hortyogása, egy-egy álomban kilökött, tagolatlan, hangos szó, ájult alvás a másnap reggeli ébresztőt jelentő üvöltésig.

Amikor már több éve a Rollpack Kereskedelmi és Csomagoló Vállalat kartondobozait tárolták a kőfallal körülvett épületekben, és a környező udvarok talaját dömperek szaggatták föl, találkozott Darin U. Rudolfmal, aki éppen a május elsejei fölvonulásról hazafelé tartó embereket szemlélte undorodva, ahogy mentek hazafelé a forgalmon kívül helyezett villamosok vágányai mentén. Darin a hegyekbe készült. – Menjünk ki a zöldbe – mondhatta a sógorának, és az egész család fölkerelkedett. – Szippantsunk egy kis friss levegőt – mondhatta a sógora.

Elmenőben pillantotta meg Darint és Darin U. Rudolfot. U. Rudolfnak csak lassan ugrott be, kiről van szó. Végül az igazította el, hogy az egyetemen Darin tanította is, és az egykori függőségi helyzet megelevenedett benne. De látta, hogy a másik nem ismerte föl, s tovább ment. Darin emlékezete nem őrizte meg a részleteket, csak az egészből maradt valami. Ismerős volt az arc, de nem tudta, hová tegye. Végül is abban maradt, hogy ösztönös, mélyről jövő ellenszenvet érzett. Az ismerős arc valami rosszra, nyomasztóra emlékeztette. Azt hitte, az arc ellenszenves, holott csak az emlék volt az, melyet az az arc bizonytalanul előhívott. Emlékezete azonban már nem volt tiszta, és még kevésbé gyakorlott. A különféle rossz emlékek egymásba úsztak, s inkább egy régebbi erősödött föl, a diákkorából. – Biztos valamelyik mozgalmi gyerek a gimnáziumból – gondolta. – Amelyik a taggyűléseket szervezte. – A sógorának azt mondta később: – Az ilyenek persze most is fölvonulnak. – Sógora ezzel összefüggésben megjegyezte: – Tulajdonképpen nekem is el kellett volna mennem. A főnököm párttag.

U. Rudolf régebben, az ötvenes évek elején se ment el a felvonulásokra, amikor még szigorúbban vették a részvételt. Most, amikor már kényszer nélkül, önszántukból mentek el az emberek, még kevésbé. Hogy tehették? A legszivesebben egy golyószóróval végigszorozta volna a felvonulási téren a tribünnel szemben fekvő magasépület lapos tetejéről a tribünről a tömeget néha üdvözlő alakok húsos koponyáit, hogy csak úgy freccsenjenek szét az agycafatjaik, mindent vörösre festve a környezetükben. Tudta, erre se lenne soha képes. Csak az emlékképeihez tudott ragaszkodni, amelyek beleégtek.

